

Луцький національний технічний університет
Волинський національний університет імені Лесі Українки

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ**

Колективна монографія

Видання восьме

Луцьк
ВІП Луцького НТУ
2022

УДК 338.48
П 26

*Рекомендовано до друку
Вченою радою Луцького національного технічного університету
(протокол № 3 від 27 жовтня 2022 р.)*

Рецензенти:

Манн Руслан Володимирович, доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки та управління Черкаського державного технологічного університету;

Костинець Валерія Володимирівна, доктор економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана

Папп Василь Васильович, доктор економічних наук, професор, професор кафедри менеджменту, управління економічними процесами та туризму Мукачівського державного університету.

Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія. Видання восьме / за наук. ред. проф. Матвійчук Л.Ю., проф. Барського Ю.М., доц. Лепкого М.І. – Луцьк: ВІП Луцького НТУ, 2022. – 408 с.

ISBN 978-617-672-181-9

*Збережена авторська орфографія, пунктуація та стилістика.
Відповідальність за зміст матеріалів несуть автори.*

УДК 338.48
П 26

ISBN 978-617-672-181-9

© авторські тексти,
Луцький національний
технічний університет,
2022

ЗМІСТ

ВСТУП	9
РОЗДІЛ 1. СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ	10
1.1. Концептуальні засади забезпечення конкурентоспроможності індустрії гостинності регіонів	11
1.2. Геомаркетинг у дії: як відкладений попит стимулює постпандемійний розвиток туризму в країнах світу та в Україні	30
1.3. Ко-Брендинг у системі маркетингових альянсів сфери агротуризму	49
1.4. PR-технології у діяльності туристичних підприємств України	60
1.5. Теоретико-методологічні засади дослідження сервісної діяльності	82
1.6. Стратегія формування інноваційних послуг у барах готелів	97
1.7. Формування конкурентоспроможного екскурсійного продукту	113
1.8. Інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців індустрії гостинності	130
1.9. Міжнародний туризм України у період пандемії COVID-19	144
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ ТА ГОСТИННОСТІ В УКРАЇНІ	154
2.1. Агротуристичні принади розвитку сільських територій	155
2.2. Основи медичної інформаціології та її використання для формування конкурентоспроможного продукту в галузі оздоровчого туризму	169
2.3. Безпека та якість ресторанного сервісу в умовах подолання наслідків пандемії	186
2.4. Тревел-блогінг туризм: особливості становлення та перспективи розвитку	204
2.5. Прикладні аспекти використання об'єктів історико-культурної спадщини для розвитку спеціалізованих видів туризму	221
2.6. Розвиток музейного туризму в Україні та світі як важливого елемента індустрії гостинності	244
2.7. Музеї як детермінанти розвитку туризму в умовах децентралізації	260

РОЗДІЛ 3. СТАН РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В РЕГІОНАХ УКРАЇНИ 281

3.1. Оцінювання та геопросторовий аналіз суспільно-історичних рекреаційно-туристичних ресурсів Волинської області	282
3.2. Аспекти дослідження розвитку туристичної інфраструктури Волинської області	298
3.3. Традиційні та інноваційні види туризму Володимирського району Волинської області: сучасний стан і тенденції розвитку	313
3.4. Розвиток пішохідного туризму в Українських Карпатах	342
3.5. Оцінка та використання екскурсійно-туристичного потенціалу Волині	359
3.6. Перспективи розвитку туристично-рекреаційної діяльності Волинської області	375

1.8. ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ *

На сучасному етапі світової глобалізації індустрія туризму і гостинності є однією з найбільш затребуваних галузей, що динамічно розвиваються, як на світовому, так і на вітчизняному ринку праці. У зв'язку з цим розробляються інноваційні навчальні програми задля удосконалення підготовки і підвищення конкурентоспроможності фахівців сфери гостинності на рівні світових стандартів¹.

Сучасний ринок праці вимагає підготовки нового покоління фахівців, готового до здійснення інноваційної діяльності. Інноваційність – ознака сучасного суспільства, об'єктивна реальність, яку потрібно усвідомити та прийняти. Зважаючи на розвиток індустрії гостинності, важливо зауважити, що якісна підготовка майбутніх фахівців даної галузі набула нового значення². Провідна роль у підготовці фахівців, здатних задовольнити сучасний ринок праці належить педагогічним працівникам. Це передбачає розробку нових методичних матеріалів, готовність викладачів здійснювати відповідну інноваційну діяльність (уміння по-новому формулювати мету даного предмета, бачити індивідуальні здібності студентів та вміння їх розвивати, володіти технологіями інноваційного навчання тощо). Підвищення якості послуг готельних підприємств, неможливе без досягнення високого рівня професіоналізму фахівців цієї сфери, які повинні бути мобільними не тільки для вирішення стандартних професійних завдань, але й здатними адаптуватися до умов, що постійно змінюються, пов'язаними з впровадженням інновацій у сфері готельного сервісу³. Професійна підготовка в навчальному процесі вищої школи, має бути наближеною до практики, що значно полегшує адаптацію випускників до готельного сервісу. За таких умов зростає роль освітніх програм, спрямованих на організацію навчання фахівців сфери гостинності, що відповідають сучасним вимогам щодо фахівців цієї галузі⁴.

На сучасному етапі розвитку, прийнято розглядати вищу освіту в якості вирішального фактору соціально-особистісного становлення майбутнього фахівця, який повинен мати такі професійні особистісні якості, як самостійність мислення, креативність, відповідальність, здатність до об'єктивного самоаналізу власної діяльності, володіння високим рівнем професійної культури у всіх її проявах, готовність до неперервного характеру навчання⁵.

* Автори Лісова С.В., Дупак Н.В.

¹ Гринькевич О.С., Юнко М.М., Мацелюх А.В. Моніторинг професійних знань та навиків менеджерів у сфері готельно-туристичного бізнесу. *Вісник Львівського інституту економіки і туризму*. 2007. №2. С.92-96.

² Носова І.О., Машкова О.В., Хаєт Л.Г. Концептуальні підходи до підготовки фахівців готельно-ресторанної справи [Електронний ресурс]. Режим доступу http://seanewdim.com/uploads/3/2/1/3/3213611/nosova_i._mashkova_o._hayet_l._the_concept_of_education_in_hotel_and_re_staurant_business.pdf

³ Федорченко В.К. Уніфіковані технології готельних послуг: навч. посіб. К.: Вища шк., 2001. 237 с.

⁴ Безрученков Ю. В. Формування професійної культури майбутніх фахівців сфери ресторанного господарства у вищому навчальному закладі : автореф. дис. ... канд. пед. наук : [спец.] 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Безрученков Юрій Володимирович ; Луганськ. ун-т імені Тараса Шевченка. Луганськ, 2014. 20 с.

⁵ Фоменко Н.А. Педагогіка вищої школи: методологія, стандартизація туристської освіти. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К.: Видавничий Дім “Слово”, 2005. 216 с.

Інноваційна діяльність в галузі освіти досліджується педагогічною інноватикою – окремою галуззю педагогіки. Проблеми інноватики проаналізовано у працях вітчизняних вчених (І. Бех, Л. Буркова, Л. Даниленко, І. Зязюн, О. Киричук, О. Козлова, В. Кремень, В. Мадзігон, К. Макагон, С. Подмазін, В. Пінчук, О. Савченко, А. Сологуб, Н. Федорова, А. Фурман, М. Ярмаченко та ін.). Теорії та методиці навчання майбутніх фахівців-виробничників присвячені праці таких видатних вчених-педагогів, як С. Батишев, А. Біляєва, В. Ледньов, Н. Ничкало, Д. Тхоржевський, Б. Федоришин, С. Шапоринський, А. Щербаков. Але їх дослідження не враховують специфіку впровадження інноваційної діяльності у процесі підготовки кадрів для готельно-ресторанної справи.

Серед напрямів досліджень, що розробляються вітчизняними та зарубіжними науковцями, виокремлюємо такі: визначення структури, закономірностей функціонування та розвитку інноваційних процесів у педагогічних системах (В. Курило, О. Лоренсов, В. Паламарчук, І. Підласий, В. Пінчук, М. Поташник, О. Саранов, О. Хомеріки, Н. Юсуфбекова та ін.); експертиза, оцінювання та відбір освітніх нововведень, моніторинг інноваційних освітніх процесів (О. Абдуліна, Л. Буркова, Л. Даниленко, В. Кальней, О. Касьянова, О. Орлов та ін.); вивчення та узагальнення світового педагогічного досвіду інноваційного спрямування (О. Іонова, М. Кларін, Т. Кошманова та ін.); розробка методологічних основ становлення інноваційних закладів освіти й удосконалення системи управління ними (О. Киричук, В. Паламарчук, В. Риндак, Н. Федорова та ін.); дослідження соціокультурних проблем інноваційної діяльності, що акцентують увагу на суб'єктах інноваційних перетворень (К. Роджерс, М. Подимов, М. Поташник, А. Пригожин, Ф. Юсупов та ін.); обґрунтування структури, змісту та результатів інноваційної діяльності в освіті (К. Ангеловські, Л. Буркова, Л. Даниленко, Н. Клокар, О. Козлова, Ю. Максимов, А. Найн та ін.); теоретико-методологічні основи підготовки вчителів до інноваційної діяльності (В. Докучаєва, Н. Клокар, О. Козлова, К. Макагон, Ю. Максимов, Л. Подимова, Р. Скульський).

Поняттям "інновація" позначають нововведення, новизну, зміну, впровадження чогось нового. Стосовно педагогічного процесу інновація означає введення нового в цілі, зміст, форми і методи навчання та виховання; в організацію спільної діяльності вчителя і учня, вихованця. Отже, під педагогічною інновацією розуміють результат творчого пошуку оригінальних, нестандартних рішень різноманітних педагогічних проблем. Педагогічним продуктом інновацій як процесу творчої діяльності є зростання педагогічної майстерності вчителя і керівника, рівня його культури, мислення, світогляду⁶.

Основу інноваційних процесів в освіті складають дві важливі проблеми педагогіки – проблема вивчення, узагальнення і поширення передового педагогічного досвіду та проблема впровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику. Результатом інноваційних процесів слугує

⁶ Стрілець С.І. Інноваційні педагогічні технології у вищій школі : навч.-метод. посіб. / С. І. Стрілець [текст]. - Чернігів : ЧНПУ імені Т. Г. Шевченка, 2012. - 200 с.

використання теоретичних і практичних нововведень, а також таких, що утворюються на межі теорії і практики. Педагог може виступати автором, дослідником, користувачем і пропагандистом нових педагогічних технологій, теорій, концепцій².

Інноваційна діяльність є дуже важливим компонентом у підготовці майбутніх фахівців сфери гостинності та має складатись з наступних напрямів інноваційної діяльності, як: створення авторських програм, запровадження у навчальний процес різноманітних видів, форм, методів навчання, ефективно поєднання традиційних та інноваційних підходів⁷.

Головним суб'єктом інноваційної діяльності виступає педагог. Він як професіонал не лише має орієнтуватися в освітніх інноваціях, застосовувати їх у своїй роботі та володіти різними технологіями викладання свого предмету, але й як творча особистість, має бути готовим до самореалізації в діяльності та самостійного інноваційного пошуку. Саме тому досить важливим у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців сфери гостинності є готовність педагогів до впровадження педагогічних інновацій у навчально-виховний процес.

Сучасні вимоги до конкурентоспроможного фахівця обумовлюють і диверсифікацію поглядів на професійну підготовку кадрів високої кваліфікації. Методологічними підходами такої підготовки у контексті сучасної освітньої парадигми є аксіологічний, культурологічний, діяльнісний, контекстний та компетентнісний підходи⁸.

Основні положення аксіологічного підходу в освіті пов'язані з розвитком загальнолюдських та національних цінностей у сфері матеріальної та духовної культури соціуму, суспільства, кожної людини. В результаті усвідомлення та прийняття цінностей особистістю, створюються умови для її залучення до загальнолюдської культури, відбувається адекватне осмислення дій та вчинків, самореалізація у життєдіяльності та професії.

Цінності являють собою симбіоз позитивного досвіду, виявляються у вигляді ідеалів, норм, а також виступають в якості зразка у міжособистісній взаємодії між людьми, самореалізації у професійній діяльності. Аксіологічний підхід знаходиться в основі залучення особистості майбутнього фахівця до професійних цінностей, формування його домінуючих професійних смислів. Ціннісні установки як цілеспрямовані конструкти особистості сприяють її самореалізації в життєвому просторі, впливають на її професійний саморозвиток та самовдосконалення.

Виявлення професійних позицій здобувачів освіти

У процесі професійної підготовки майбутніх фахівців індустрії гостинності, особлива увага повинна приділятися формуванню їх ціннісних орієнтацій, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю.

⁷ Алфімов Д.В. Інноваційна освітня система вищої школи: шляхи відродження. Педагогічні інновації: ідеї, реалії, перспективи: зб. наук. пр. / Ред. кол. Л. І. Даниленко та ін. К. : Логос, 2000. С. 158-160.

⁸ Віндюк А.В. Професійна підготовка майбутніх фахівців з готельно-курортної справи в умовах ступеневої освіти: теорія та методика: монографія. Запоріжжя: КПУ, 2011. 340 с. URL: http://eir.zntu.edu.ua/bitstream/123456789/1936/1/Vindyuk_Professional_preparation.pdf.

У зв'язку з цим було проведено дослідження зі студентами 2–4-х курсів у Рівненському державному гуманітарному університеті за напрямом підготовки 015 “Професійна освіта (Сфера обслуговування)”, мета якого полягала у виявленні ціннісних переваг, що визначають їхню професійну позицію та ставлення до найбільш важливих, з їхньої точки зору, цінностей професії.

Студентам було запропоновано низку професійних цінностей, що включають: престижність професії, креативність, прояв активності в соціальних контактах, саморозвиток, духовні потреби, матеріальне благополуччя, прояв власної індивідуальності, які вони повинні були позначити за ступенем їх значущості.

З результатів дослідження, можна дійти висновку, що провідними цінностями, що позначили особистісну позицію студентів у професії, є духовні потреби (31,5 %), матеріальне благополуччя (24,7 %), саморозвиток (21,9%). Ці професійні цінності респонденти позначили першим місцем за ступенем їх значущості. Крім цього, самими здобувачами освіти було запропоновано окрему низку цінностей професії у сфері гостинності (215 позицій), які можна умовно виділити у такі групи: професіоналізм, спілкування, турбота та допомога людям, подяка гостей. Ціннісні позиції, виділені студентами, розподілилися в такий спосіб (табл. 1).

Таблиця 1

Ціннісні позиції професії сфери гостинності, пріоритетні для студентів

Групи цінностей	Цінності
Професіоналізм	Креативність, інтелектуальний характер професії, комунікабельність, пунктуальність, знання мов і культур, прагнення до досконалості (саморозвиток), розвиток кругозору, відповідальність, організованість, стресостійкість, самореалізація у професії, естетичні якості, інтелігентність, мобільність, готовність працювати в команді, харизматичність
Спілкування	Вміння знаходити спільну мову з людьми, індивідуальний підхід до кожного гостя, доброзичливість, чуйність, прояв емпатії
Турбота та допомога людям	Якість послуг, забезпечення безпеки клієнтів та максимального комфорту проживання, толерантне ставлення до людей
Подяка гостей	Гарний настрій, позитивні відгуки, незабутні враження гостей, бажання клієнта повернутися

З отриманих даних, поданих у таблиці, можна дійти висновку, що професіоналізм є базовою групою цінностей для студентів, яка доповнюється групами цінностей спілкування, турботи та допомоги людям, подяки гостей.

Виокремлені студентами ціннісні орієнтації, необхідно враховувати при створенні освітнього середовища, орієнтованого на професійну підготовку фахівців сфери гостинності. Освітнє середовище вищої школи прийнято розглядати як системну форму буття, яка забезпечує необхідні умови для творчої самореалізації майбутнього фахівця, формування його суб'єктності, духовності та культури, що сприяють проявам індивідуального стилю діяльності та творчої активності у житті, у тому числі й у професії¹.

Одна з цілей вищої школи – сформувані у студентів потребу у якісному виконанні свого професійного обов'язку, де провідними цінностями виступають

праця та професіоналізм.

Забезпечуючи професійну спрямованість дисциплін навчального плану, важливо акцентувати увагу на формуванні та розвитку соціально ціннісних характеристик майбутніх фахівців сфери гостинності. Використання інноваційних методів, форм та засобів в освітній діяльності, сприяє створенню динамічного проблемного середовища, яке дає можливість студенту самостійно відповісти на запитання: «Хто я у професії? (яка моя роль?)», «У чому специфіка моєї майбутньої професійної діяльності?», «Де я можу застосувати свої знання та вміння?», «Як я повинен виконувати свою роботу?», «Які методи та засоби при цьому застосовувати?»⁹.

В організації освітнього середовища, орієнтованого на професійну підготовку фахівців сфери гостинності, необхідно використовувати аналіз та моделювання ситуацій, проектування та оцінку об'єктів та процесів надання послуг, формування портфеля власних досягнень та відповідальність за результати колективної роботи. Всі ці види дій виконують ціннісно-сміслову навантаженість у професійному становленні студентів.

У процесі професійної підготовки майбутніх спеціалістів сфери гостинності великого значення набувають основні положення культурологічного підходу, які виявляються в єдності теоретичних та методологічних засад, культурних цінностей, педагогічних умов та технологій, які забезпечують культурно-творчу самоактуалізацію у професії.

У зв'язку зі світовими процесами глобалізації, на етапі розвитку суспільства, характерним є динамічний розвиток соціокультурної взаємодії для людей різних національностей і конфесій. В умовах полікультурного простору, фахівець сфери гостинності повинен володіти не лише високим рівнем загальної культури, але й бути готовим до здійснення міжкультурної взаємодії з представниками інших культур, національностей та конфесій на основі знань особливостей їхнього менталітету, звичаїв, традицій та інших моментів повсякденного життя гостей, як вітчизняних, так і зарубіжних.

Відповідно до зазначеної специфіки професії було проведено анкетування студентів, мета якого полягала у виявленні рівня їх знань щодо особливостей менталітету, традицій, звичаїв, кулінарних уподобань представників інших національностей, релігій та культур, а також їх відношення до необхідності врахування цих особливостей у своїй майбутній професійній діяльності.

Результати анкетування дозволили зробити висновок про те, що всі студенти вважають за важливе бути толерантними до представників інших національностей, враховуючи відмінність культур в обслуговуванні гостей.

Здобувачі освіти виявляють інтерес до вивчення іноземних мов, національних особливостей, традицій та звичаїв людей різних країн. Цю інформацію вони отримують з Інтернету, телевізійних передач, спеціальної літератури під час подорожей різними країнами. Водночас студенти зазначали, що їхні знання є недостатніми, поверхневими та носять фрагментарний

⁹ Захарченко В.Ю. Підготовка фахівців сфери туризму у вищих навчальних закладах Чехії (на прикладі Празького економічного університету). Вісник Луганського національного університету ім. Т. Шевченка. 2012. № 4. С. 176–180.

характер. Вони не в змозі навести приклади тих національних культурних особливостей та традицій, які вони, як майбутні працівники відділу прийому, розміщення та обслуговування гостей, повинні враховувати при роботі з іноземними гостями.

Впродовж дослідження, студентам необхідно було виділити найбільш значущі для них позиції у здійсненні міжкультурної взаємодії з представниками інших культур, національностей та конфесій у контексті полікультурного діалогу та розташувати їх за рівнем значущості.

В результаті дослідження, можна зробити висновок, що студенти у здійсненні міжкультурної взаємодії з представниками інших культур, національностей та конфесій на перше місце, за значущістю поставили знання та вміння спілкуватися іноземними мовами (42,5 % респондентів); на друге – прояв толерантності по відношенню до представників інших релігій та культур у своїй професійній діяльності (32,9 %); на третє – знання релігійних та національних особливостей гостей та вміння їх використовувати у своїй професійній діяльності (24,6 %).

Узагальнення отриманих результатів проведеного дослідження дозволило дійти висновку, що в організації освітнього процесу необхідно посилювати його культурологічну спрямованість. В освітніх програмах велика увага має приділятися теоретичній та практико-орієнтованій підготовці студентів у напрямі формування їх компетенцій, необхідних для здійснення міжкультурної взаємодії з представниками інших культур, національностей та конфесій³.

Важливо знайомити майбутніх фахівців сфери гостинності з історією та культурою країн (архітектурою, літературою, мистецтвом, фольклором, традиціями, звичаями, особливостями способу життя людей у цих країнах, національними музеями, віртуальними музеями світу тощо).

У такій ситуації ефективними стають студентські міжуніверситетські обміни, як міжрегіональні, так і міжнародні, виїзні практики студентів. Великого значення набувають міжнародні освітні проекти, системи подвійного диплому, коли процес навчання здійснюється паралельно у двох університетах: вітчизняному та зарубіжному. Елементи занурення студентів в іншу культуру реалізуються в рамках різних конкурсів, фестивалів, коли вони відзначають знаменні дати, наприклад, День подяки, День Святого Валентина, Східний Новий рік тощо⁶.

Одним із основних методологічних конструктів реалізації професійної підготовки майбутніх фахівців є діяльнісний підхід, згідно з яким освоєння знань, розвиток здібностей та оволодіння навичками відбуваються лише в процесі активної діяльності особистості. Активне включення студентів до різноманітних видів діяльності, що організуються в рамках навчально-виховного процесу університету, створює умови для саморозвитку та творчості, підвищуючи рівень їхньої професійної підготовки².

У системі вищої школи, у рамках контекстного підходу, виділяються такі типи діяльності, як імітаційна та навчально-професійна, спрямовані на становлення професіоналізму майбутніх спеціалістів.

Сьогодні в освіті актуальною є проблема підвищення якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до сучасних вимог, які висуваються роботодавцями на ринку праці, що зумовлює використання більш ефективних технологій, спрямованих на формування професійної компетентності випускників вищої школи.

Посилення практико-орієнтованого характеру освітнього процесу у взаємозв'язку з теоретичними знаннями та практичними навичками студентів, в інтеграції з необхідними компетенціями у майбутній професійній діяльності, є основними положеннями контекстного підходу, який здобув широке визнання у зв'язку з реалізацією підвищення якості освіти.

Використання контекстного навчання у підготовці майбутніх фахівців, виступає як педагогічна умова інтеграції різних видів діяльності, у процесі якої вони поринають у професійно-орієнтований простір, розвиваючи необхідні компетенції для розв'язання цілої низки професійних завдань.

Контекст визначається як «зв'язок, з'єднання», сприяючи накопиченню, інтеграції знань, необхідної інформації про конкретну ситуацію, подію або дії у професії. Контекстне навчання передбачає занурення студентів у професійно змодельовані ситуації, які сприяють формуванню їхньої мотивації, особистісного сенсу навчання, самореалізації у різних практико-орієнтованих видах навчально-професійної діяльності, що організується в інтерактивному режимі.

У процесі підготовки майбутніх фахівців індустрії гостинності, широко використовується метод вирішення та аналізу практико-орієнтованих ситуаційних завдань у рамках таких дисциплін, як «Технології організації готельно-ресторанного обслуговування», «Матеріально-технічне оснащення готельно-ресторанних господарств», «Основи товарознавства в галузі» та інші. Засвоєння студентами аналізу змодельованих ситуаційних завдань на етапі навчання, забезпечує їх готовність до здійснення професійних видів діяльності у майбутньому.

Технологією моделювання різноманітних умов професійної діяльності, яка орієнтована на пошук нових способів її здійснення, є ділова гра. Як метод інтерактивного навчання, ділова гра імітує різні аспекти професійної активності особистості та її соціальної взаємодії². Відрізняючись методикою проведення та поставленими цілями, (управлінські, рольові, проблемно орієнтовані, організаційно-діяльнісні тощо) ігри дозволяють знайти вирішення складних професійних проблем, стимулюють творчу активність учасників, моделюють їх поведінку та емоційні реакції. В освітньому процесі обігруються типові ситуації, що відображають специфіку сфери гостинності: «Зустріч вір-гостя», «Заселення іноземних туристів», «Скандальний гість» тощо. Все це перетворює ділову гру на ефективний засіб компетентнісно-орієнтованого освітнього процесу³.

Навчально-професійна діяльність включає осмислення особистісного «Я» в професії, мотивів її вибору. Вона орієнтована на формування компетенцій студентів в організації самостійного вирішення навчальних завдань, що сприяють становленню та розвитку професійно-особистісних якостей

майбутніх спеціалістів, навичок самооцінки та самоконтролю у здійсненні навчальних дій.

У процесі професійної підготовки, відповідно до вимог освітнього стандарту, студенти залучаються до виробничо-технологічної, сервісної, дослідницької та проектної видів діяльності, в рамках яких формуються та розвиваються компетенції, необхідні для їхньої майбутньої самореалізації у професії (табл. 2).

Водночас із аудиторною навчальною діяльністю, величезного значення у професійній підготовці майбутніх спеціалістів, набувають навчальна та виробнича види практики, які передбачають включення студентів до різних видів професійної діяльності безпосередньо на підприємствах сфери гостинності. Реалізації діяльнісного підходу сприяють технології мережевої взаємодії та розповсюдження інформації, on-line навчання та дистанційна співпраця, створювані навчальними закладами коворкінгові простори та підтримувані інтернет-користувачами стартапи.

Таблиця 2

Види діяльності у системі професійної підготовки спеціалістів сфери гостинності

Види діяльності	Професійні завдання
Виробничо-технологічна	Формування системи функціональних процесів готелів та інших засобів розміщення, застосування технологічних новацій та сучасного програмного забезпечення; розробка технологічних, інформаційних та трудових процедур функціональних підрозділів підприємств сфери гостинності відповідно до вимог споживачів та забезпечення їх безпеки, оцінка якості технологічних процесів готелів, ресторанів, туристських фірм
Організаційно-управлінська	Організація виробничо-технологічної діяльності готелів та інших засобів розміщення, розподіл обов'язків та визначення обсягів робіт виконавців, розробка логістичних систем та формування комунікативного простору підприємств сфери гостинності, оцінка ефективності виробничо-технологічної діяльності готелів та інших засобів розміщення, прийняття економічно обґрунтованих рішень, організація продажу та просування готельного та туристичного продукту
Сервісна	Забезпечення якості надання готельного та туристичного продукту різним категоріям та групам споживачів, дотримання стандартів, інших правових та нормативних документів діяльності готелів, підприємств харчування, туристичних підприємств; ефективне спілкування із споживачами продукту; організація дозвілля та розваг
Дослідницька	Збір, аналіз та узагальнення зарубіжного та вітчизняного досвіду готельної діяльності, адаптація інноваційних технологій до діяльності підприємств сфери гостинності, дослідження та моніторинг ринку послуг, вивчення психології споживача
Проектна	Постановка цілей та завдань проектування готельного та туристичного продуктів, проектування функціональних технологічних процесів готелів та інших засобів розміщення; розробка інноваційного продукту, включаючи проектування контактних зон, реклами, стратегії розвитку підприємств, бізнес-планування

Все більшу цінність для роботодавців становлять студентські проекти, що

пропонують оригінальні рішення виробничих проблем, що підвищують економічну ефективність організаційно-управлінських рішень та дають підприємствам реальні конкурентні переваги на ринку гостинності¹⁰.

Отже, організація навчально-професійної діяльності в рамках контекстного підходу передбачає її професійно спрямований характер, тобто всі її види мають бути орієнтовані на відповідність вимогам якості підготовки майбутніх фахівців у професії з урахуванням її особливостей, способів та необхідних умов здійснення.

Професійні компетенції майбутніх фахівців сфери готельного сервісу

У теперішній час, в науці та практиці професійної освіти набув високого визнання компетентнісний підхід, що розглядається як методологічний конструкт становлення та розвитку соціального інституту професії.

У понятті компетентнісного підходу закладена інтерпретація змісту освіти, який формується «від результату» («стандарт на вході»). Мета компетентнісного підходу - забезпечення якості освіти, яка розуміється як система властивостей і характеристик, що відображають відповідність освіти сучасним потребам і цінностям, а також уявленню про її майбутнє.

Компетенція проявляється в діяльності. Компетентності є динамічною комбінацією знань, умінь, навичок і здібностей. Формування й розвиток компетентностей є метою освітньої програми. Компетентності формуються в різних розділах курсу навчання і оцінюються на його різних стадіях. Вони можуть поділятися на компетенції, що відносяться до предмету навчання (професійні), й загальні компетенції (не залежні від змісту програми навчання).

Рада Європи визначила п'ять груп ключових компетенцій, котрими в процесі здобуття освіти має оволодіти молодь:

1. політичні та соціальні компетенції, пов'язані із здатністю брати на себе відповідальність, бути активними учасниками спільного прийняття рішень, бути підготовленим до регулювання конфліктів ненасильницьким шляхом, брати участь у громадському житті, у функціонуванні демократичних інститутів;

2. компетенції, що визначають підготовленість до життя у полікультурному суспільстві, підтримувати і поширювати клімат толерантності, поваги до людей інших культур, мов і релігій, розуміння особистостей один одного;

3. компетенції, що визначають комунікативні вміння усного і письмового спілкування, в тому числі іноземними мовами, що набуває все більшого значення. Це забезпечує інтеграцію людини в суспільство, систему нових відносин, що виникають в ньому;

4. компетенції, пов'язані з появою інформаційного суспільства: володіння новими технологіями, розуміння їх застосування, здатність аналізу і відбору різної інформації, обсяги якої постійно зростають;

5. компетенції, що реалізують здатність і бажання неперервного здобуття освіти – освіти впродовж усього життя. Це є основною підтримкою професійної

¹⁰ Наумова Г.Р. Компетентностно-ориентированная подготовка специалистов гостиничного сервиса /Вестник Челябинского педагог. ун-та. 2009, № 11. С. 111–118.

конкурентоспроможності, адаптаційного потенціалу людини до постійних змін у суспільстві.

Під професійною компетентністю фахівців сфери гостинності розуміється інтегрована характеристика, що полягає у здатності фахівця готельного господарства знаходити рішення виникаючих проблем і завдань у процесі здійснення професійної діяльності в рамках готельного підприємства, з використанням знань, умінь і професійного досвіду².

Розглядаючи компетентнісний підхід стосовно підготовки фахівців готельно-ресторанної справи, слід позначити низку питань, які потребують особливої уваги, а саме:

- перелік компетентностей, необхідних для майбутніх фахівців готельного й ресторанного сервісу, з урахуванням особливостей діяльності, як готелів та інших засобів розміщення, так і ресторанних підприємств різних категорій і різного призначення;

- співвідношення й взаємозв'язок загальних і спеціальних (фахових, предметних) компетентностей (частина компетентностей, віднесених до категорії загальних для інших спеціальностей, може виявляти фаховий характер у готельно-ресторанному обслуговуванні, наприклад, ефективно спілкуватися з колегами, клієнтами);

- структура й зміст модульних програм для різних рівнів фахової підготовки: курси, професійно-технічна освіта (адміністратор, портье, офіціант, кухар), вища освіта (фахівець з готельної і ресторанної справи, менеджери (керівники) в готельному та ресторанному господарстві, керівники малих підприємств - готелів та закладів ресторанного господарства без апарату управління, тощо);

- необхідні умови формування професійних компетентностей;

- способи діагностики сформованих компетентностей².

Наявність сформованих загальних компетенцій у випускників ВНЗ, наприклад, здатність ефективно спілкуватися з колегами, клієнтами, організовувати робочий процес тощо, дозволить роботодавцям формувати професійні компетенції безпосередньо на робочому місці .

У процесі підготовки фахівців на рівні ВНЗ необхідно зробити акцент на розвиток загальних компетенцій в їх інтеграції з професійними компетенціями, тоді випускники зможуть бути конкурентоспроможними на ринку праці.

Аналіз наукової літератури з проблем формування професійної компетентності засвідчує, що дослідженню окремих питань зазначеного предметного простору приділяли значну увагу такі вітчизняні та зарубіжні науковці, як: Р. Гільмеєва, Л. Даниленко, Н. Козлова, В. Олійник, М. Лобанов, В. Маслов, І. Жерносек та ін. Вони визначають професійну компетенцію як інтегральну якість особистості, що має свою структуру та дозволяє фахівцеві у найбільш ефективний спосіб здійснювати свою діяльність, а також сприяє його саморозвитку і самовдосконаленню. Розвитку професійно-педагогічної компетентності присвячені праці таких учених, як: В. Адольф, Н. Бібік, І. Ісаєв, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова О. Овчарук, О. Пометун, С. Ракова, О. Савченко, В. Сластьонін та ін.

Кількість наукових доробок у галузі професійної освіти в готельному господарстві настільки незначна, що ми можемо говорити лише про окремі дослідження: вивчення особливостей цього процесу (М. Морозов, М. Немоляєва, І. Рябова); забезпечення принципів його неперервності та наступності (А. Віндюк); навчально-методичного забезпечення (І. Абдулліна); визначення сутності професійної компетентності цих фахівців та умов її формування (Д. Ем, М. Курдакова, Г. Наумова, В. Полуда, К. Стародуб, Т. Тимохіна, К. Трофімук та ін.); формування їхньої конкурентоспроможності (Н. Журанова, Н. Корнейченко); визначення змісту та організація їх практичної підготовки (Л. Поважна). Проблеми спілкування в галузі досліджувались у працях Н. Бабич, А. Бодальова, В. Грехнева, О. Леонтєва, С. Макаренко, В. Сластьоніна та ін. Досвід використання тренінгових підходів вивчали такі вчені, як І. Вачков, Т. Григор'єва, Г. Ковальова, Л. Петровська, В. Семиченко, Є. Сидоренко та інші.

Вивчення зарубіжного досвіду засвідчує, що в останні тридцять років достатньо уваги приділяється різноманітним моделям підготовки майбутніх фахівців у сфері гостинності, які використовуються для проектування ефективності майбутньої професійної діяльності та відповідної підготовки до неї¹¹.

Основою більшості сучасних моделей, які представлені зарубіжними вченими, є поняття «ключові компетенції», введені в науковий обіг на початку 90-х років минулого століття Міжнародною організацією праці. Це поняття тлумачиться як загальна здатність людини мобілізувати в ході професійної діяльності здобуті знання та вміння, а також використовувати узагальнені способи виконання дій. Зокрема, підкреслюється, що ключові компетенції забезпечують універсальність і тому не можуть бути вузькоспеціалізованими.

Компетентність майбутнього фахівця формується та розвивається у безпосередній його дослідно-практичній діяльності з опорою на наявні знання. У зв'язку з цим, однією з важливих умов підготовки студентів до професійної діяльності є їхнє прагнення до постійної самоосвіти та самонавчання у контексті неперервної освіти. Здатність майбутніх фахівців до професійного вдосконалення, сприятиме розвитку їхньої компетентності в рамках цілого ряду професійних завдань, у тому числі творчого та інноваційного характеру.

Освітні компетенції важливо конкретизувати з урахуванням вимог, що висуваються до рівня підготовки студентів для кожної освітньої галузі, дисципліни, ступеня навчання у контексті принципів систематичності та наступності. Відбір з погляду доцільності та важливості освітніх компетенцій, здійснюється на основі пріоритетних цільових установок у сучасній освіті, з урахуванням існуючого соціального досвіду здобувачів освіти, їх здібностей та можливостей до здійснення різних видів практикоорієнтованих дій, як важливого фактору самореалізації, в умовах життя сучасного соціуму.

В аспекті проблеми професійного становлення студентів у навчальних закладах, виокремлюємо види професійної компетентності на основі

¹¹ Чорна Л.В. Система підготовки майбутніх фахівців із туризму в університетах США. Викладач і студент: суб'єкт і суб'єктні відносини. 2008. С. 89–91

результативності їх прояву в діяльності, що провадиться в рамках професії. До них належать:

1. Спеціальна компетентність як організація якісного та ефективного здійснення професійної діяльності на основі особистісних якостей та здібностей, що відповідають специфіці професії.

2. Соціальна компетентність – проектування своєї кар'єри у зв'язку із змінами у соціумі, здійснення групової чи колективної діяльності на підставі кооперації, здатність до продуктивного та безконфліктного спілкування.

3. Особистісна компетентність – встановлення бар'єрів особистому деформуванню у професії, здатність до самовдосконалення, обов'язковість виконання виробничих обов'язків; відповідальне ставлення до своєї праці.

4. Індивідуальна компетентність - орієнтація на досягнення, успіх, творчу самореалізацію у професії, прояв індивідуального стилю діяльності, протистояння професійному старінню

У рамках професійної компетентності майбутнього фахівця сфери гостинності, особлива увага приділяється формуванню його особистісних якостей¹². До організаторських особистісних якостей відносять *цілеспрямованість*, як здатність постановки цілей і яскраво виражене прагнення їх досягнення; *працездатність* як якість, для якого характерний прояв витривалості в тривалому зануренні в роботу з досягнення ефективних результатів; *наполегливість* як прояв волі у реалізації поставленої мети, незважаючи на труднощі, що виникають; *самостійність* як здатність до запровадження діяльності з розрахунком лише на власні сили, без чиеїсь допомоги; *дисциплінованість* як пунктуальність, дотримання встановленого порядку та статуту.

До комунікативних особистісних якостей фахівця індустрії гостинності належать: встановлення контактів на основі емпатії та толерантності, принципів діалогового спілкування; прагнення дружнього ставлення до себе на основі атракції; вміння вислухати «іншого», виявити тактовність, підтримати розмову; здатність виявити ініціативу у спілкуванні. Необхідною комунікативною якістю є здатність до адаптації у складній психологічній ситуації, об'єктивне оцінювання конфліктної ситуації та знаходження компромісного вирішення виходу з неї.

Важливе місце в особистісному портреті фахівця індустрії гостинності посідає творчість, яку можна розглядати як генерування інноваційних ідей та прояв активності у здійсненні різних видів творчої діяльності. До творчих особистісних якостей належать винахідливість, раціоналізаторство, створення чогось нового, більш досконалого, ділова активність, знаходження новаторських рішень у творчих проблемах, що висуюються.

В умовах модернізації системи вітчизняної освіти, компетентнісний підхід виступає одним із механізмів професійної підготовки фахівців гостинного сервісу, пріоритетною метою якого є скорочення розриву між вимогами роботодавців на ринку праці та професійною компетентністю випускників.

¹² Степанець Н.П. Досвід розвинутих країн у підготовці фахівців для сфери туризму: компетентнісний підхід. Географія та туризм. 2012. № 20. С. 19–25

Керівники підприємств декларують вимоги не лише до рівня сформованості їх знань, умінь та навичок, але й до особистісних якостей, - ділових, моральних, підприємницьких, креативних, комунікативних, готовності постійного професійного зростання, соціальної та професійної мобільності¹⁰.

Компетентнісний підхід до професійної підготовки майбутніх спеціалістів у сфері гостинного сервісу скерований на формування їх загальнокультурних, загальнопрофесійних та професійних компетенцій (табл. 3).

Таблиця 3

Види професійних компетенцій фахівців індустрії гостинності

Види компетенцій	Сутнісна характеристика компетенцій
Загальнокультурні	Здатність використовувати основи філософських знань для формування світоглядних позицій; володіти основами економічних та правових знань у різних сферах життєдіяльності; здатність до комунікації українською та іноземною мовами для вирішення завдань міжособистісної та міжкультурної взаємодії; здатність працювати у колективі, толерантно сприймати соціальні, етнічні, конфесійні та культурні відмінності
Загальнопрофесійні	Здатність вирішувати стандартні завдання професійної діяльності із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, використовувати різні джерела інформації про об'єкт готельного продукту; готовність застосовувати нормативно-правову та технологічну документацію, що регламентує діяльність у сфері гостинності; володіти навичками самоорганізації та самоосвіти
Професійні	Здатність та готовність до здійснення основних видів діяльності в індустрії гостинності: виробничо-технологічної, організаційно-управлінської, сервісної, дослідницької та проектної

Формування професійних компетенцій студентів як майбутніх спеціалістів індустрії гостинності, буде успішним за наступних педагогічних умов:

- розширення сукупності знань, умінь та навичок, рівня нормативно-правової та технологічної грамотності у контексті сучасних вимог, що висуваються до майбутнього фахівця цієї сфери;

- створення у здобувачів освіти адекватного образу фахівця у галузі гостинності, як одного з основних параметрів професійної самосвідомості, необхідної для реалізації особистісного розвитку, становлення індивідуального стилю професійної діяльності;

- формування компетенцій по самоврядуванню: здійснення внутрішнього контролю студентів над своїми емоційними станами, що необхідно для організації безконфліктного, комфортного міжособистісного спілкування у професійній діяльності;

- оволодіння навичками самодіагностики рівня свого особистісного розвитку та професійних установок, емоційно-ціннісного ставлення майбутніх спеціалістів до професії;

- використання в організації освітнього процесу інтерактивних методів та технологій, різних видів практико-орієнтованої діяльності, наближеної до професійної.

Отже, інноваційні підходи до професійної підготовки майбутніх фахівців індустрії гостинності дозволяють здійснювати її системно, у взаємозв'язку змістовних, процесуальних, ресурсних, управлінських та оціночних компонентів за такими основними напрямками:

1. Підвищення професіоналізму та компетентності студентів на основі формування їх життєвих установок, уявлень щодо соціально-моральних норм та ідеалів, ціннісно-мотиваційного ставлення до майбутньої професії у сфері готельного сервісу.

2. Необхідність у формуванні професійно значущих знань, умінь і навичок студентів, удосконалення важливих особистісних якостей, від сформованості яких великою мірою залежить продуктивність і кінцевий результат професійного становлення як майбутніх фахівців індустрії гостинності.

Оволодіння ефективними технологіями в організації різних видів діяльності сфери готельного сервісу, які дозволять посилити культурологічну, когнітивну, продуктивно-творчу функції у професійному становленні, сприятимуть формуванню та розвитку професійних компетенцій майбутніх фахівців.

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ
В УКРАЇНІ ТА СВІТІ:
УПРАВЛІННЯ, ТЕХНОЛОГІЇ, МОДЕЛІ**

Колективна монографія

*За науковою редакцією
доктора економічних наук, професора Матвійчук Л.Ю.,
доктора економічних наук, професора Барського Ю.М.,
кандидата географічних наук, доцента Лепкого М.І.*

Підп. до друку 10.11.2022 р.
Формат 60x84/16. Папір офс. Гарнітура Таймс.
Ум. друк. арк. 17.
Тираж 300 прим. Зам. 43.

Інформаційно-видавничий відділ
Луцького національного технічного університету
43018, м. Луцьк, вул. Львівська, 75
Друк – ВІП Луцького НТУ